

feldolgozások kiküszöbölése érdekében is, azzal a meglepő eredménnyel, hogy a szolgáltatásokban lényegesen kevesebb az átfedés, mint azt általában hiszik. Sok esetben viszont nem értik meg, hogy bizonyos átfedésekre feltétlenül szükség van ahhoz, hogy a speciális szakterületen dolgozó felhasználó hozzájuthasson a rokonterületek nélkülözhetetlenül fontos anyagához is.

A különböző szakterületek a felhasználók speciális szükségleteihez mérten teljesen eltérő jellegű és mélységű feltárást igényelnek. Jelen körülmények között nem képzelhető el olyan index összeállítása, amely néhányánál több szakterületen egyforma eredménnyel felhasználható lenne.

De mit várhatunk 1985-re?

A dokumentumok az információknak változatlanul jelentős forrásai lesznek és megközelítésükre továbbra is a hivatkozások szolgálnak közös nevezőként. (A nagy tömegű információk magas tárolási költségei esetleg olyan rendszerek kialakításához is vezethetnek, amelyek az adatokat közvetlenül, a forrás megjelölése nélkül szolgáltatják.)

A felhasználókkal on-line kapcsolatban álló, digitális rögzítésen alapuló hivatkozás-szolgáltatások alkalmasak lesznek mind a folyamatos tájékoztatásra, mind a retrospektív keresésre. Különböző copyright és szabványosítási rendelkezések könnyítik majd meg az eredeti teljes szöveg közvetlen hozzáférhetőségét és az egész rendszer használatát.

A számítógépes rendszerek valószínűleg nyomtatott out-put-ot is szolgáltatnak, bár ezek a „nyomatványok” többnyire mikrofilmplapok lesznek és nem papírmásolatok. A hivatkozás-szolgáltatások egyenként vagy közösen kiadnak majd szakosított szemléket is az adatvégállomással nem rendelkező felhasználók és szakkönyvtárak számára.

A hivatkozás-szolgáltatások digitális formában feldolgozott anyagának nyomtatott alakját könyvtári állományként még felhasználják, mivel egyelőre nem lesz elég gazdaságos ezek teljes tartalmának gépi eszközökkel, on-line rendszerrel történő közvetítése. Megfelelő copyright rendelkezések azonban lehetővé teszik egyes köz-

ponti könyvtárak számára, hogy mikroformákról digitális rögzítésen alapuló, faksimile rendszer közvetítésével, speciális információkat gazdaságosan továbbítsanak más könyvtárakhoz vagy információs szervekhez.

Olyan módszereket dolgoznak ki, amelyek a primer források válogatásához szükséges *szellemi munkát a minimumra csökkentik*. Megszervezik a több szakterület érintő információk központi inputját és felhasználását. A hivatkozások valamennyi elemére vonatkozó szabványokat még 1980 előtt megalkotják és alkalmazzák.

Az 1985-ig meg nem oldható bonyolult tulajdonjogi problémák egyelőre megakadályozzák egyetlen országos, referátumokkal és indexekkel bővített bibliográfiai hivatkozás-bázis megteremtését.

A fogalmak indexelése a számítógépes szövegelemzés és az index-szerkesztés kombinációjából alakul ki.

Ahhoz, hogy ezek az előrejelzések valóra váljanak, nagyfokú együttműködésre, megfelelő anyagi támogatásra, valamint a szakemberek aktív közreműködésére van szükség.

Elsősorban négy szempontot kell figyelembe venni;

a szerző nevét mindenkor egyértelműen, a számítógépes feldolgozás szabályainak megfelelően kell megadni;

a címnek a tartalmat pontosan ki kell fejeznie;

a referátumok minőségét szabványosítással kell biztosítani;

a szerző személye és a mű lelőhelye félreérthetetlenül azonosítható legyen.

Hogy mi lesz 1985 után az még számos társadalmi és politikai tényezőtől függ. Elsősorban azonban a fejlett országoknak kell az együttműködést egymással, a feladatra és a súlyponti problémák megoldására orientált szervezetekkel, valamint a hivatkozás-szolgáltatásokkal megteremteniük.

[WEIL, B. H.: The citation outlook for 1985 and beyond - International Forum on Information and Documentation, 1. köt. 3. sz. 1976. p. 9-11.]

(Dezső Zsigmondné)

OKTATÁS

A műszaki-tudományos és gazdasági információk felhasználói oktatásának csehszlovákiai rendszere

A tudományos-technikai forradalom korában az információs igények olyan mértékben megnövekedtek, hogy a könyvtári és információs szolgáltatásokat is fejleszteni kellett, meg kellett változtatni, hogy ezeket az igényeket ki tudják elégíteni. A változások annyira alapvetőek, hogy az információk felhasználóinak feltétle-

nül bizonyos ismeretekkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy használni tudják a bibliográfiai és tényadatbázisokat. Éppen ezért *Csehszlovákiában tervet dolgoztak ki a felhasználók különböző szintű oktatására*.

Az információs oktatás két formában történik:

az iskolai oktatás keretében: az általános iskola az iskolai és más helyi könyvtár használatára orientál; a középiskolában a tanulók megtanulják az információk felhasználási módját iskolai feladataik elkészítésekor; a felsőoktatási intézmények részletes ismereteket adnak a

megfelelő szakmai információk területről, megtanítanak az alkotói tevékenység racionalizálására,

iskolán kívüli oktatás keretében: a megfelelő intézetek feladata, hogy a vezetés, tervezés és termelés valamennyi szintű káderének iskolán kívüli oktatását biztosítsa.

A terv szervezetenként egymástól eltérő, tartalmilag azonban egymáshoz kapcsolódó két részből áll.

Az iskolai információs oktatás

A felsőoktatási intézményekben folyó információs oktatás két fokozatú: az első szakaszban a kari és tanszéki könyvtárakat látogatják 3–5 órában az első év elején. A hallgatók megismerkednek a könyvtár történetével és funkciójával, szolgáltatásaival, katalogizálási és bibliográfiai segédeszközeivel, ezek használatával stb.

A második szakaszban kerül sor a 30 órás *Általános és alkalmazott informatika* oktatására vagy önállóan, vagy a *Bevetés a tudományos kutatómunka módszertanába* keretében, a harmadik évfolyam elején, amikor megtörtént a szakosodás és a hallgató elkezdte a diplomamunkáját. *A tárgy 25%-át az általános informatika, 75%-át a szakági informatika és a gyakorlatok teszik ki.*

Az általános informatika tanterve:

műszaki, tudományos és gazdasági információk forrásai; az információ funkciója a szakképzés, tervezés, vezetés és termelés folyamatában;

az információk felhasználóinak tipológiája információs igényeik szempontjából;

az információk alapjának struktúrája és tulajdonságai; az emberiség tudományos, műszaki, jogi, gazdasági stb. ismeretei bibliográfiai számbavételének törvényszerűségei;

az információk feldolgozásának, elosztásának és felhasználásának általános elvei;

az információs folyamatban alkalmazott technikai eszközök;

az egyéni és csoportos dokumentációs munka szervezése és módszere;

nemzetközi információs szolgáltatások.

A szakági informatika tanterve:

a megfelelő ágazati információs alrendszerek szervezeti és funkcionális leírása regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, kiemelve az automatizált off-line és on-line rendszereket;

a szakterület hazai és külföldi információs szolgáltatásainak leírása, elemzése és értékelése;

osztályozási rendszerek;
analitikus (kritikai) információs rendszerek;
ágazatra vagy feladatra orientált dokumentációs munka technikai és gyakorlati sajátosságai.

A szakági informatikai gyakorlatok

A gyakorlatok az oktatási idő 30%-át (kb. 10 óra) teszik ki. A hallgatók főként a következő tevékenységeket gyakorolják:

hazai és külföldi referálólapok használata;
egyéni és csoportos dokumentációs munka;
referálás kutatási jelentésekről a Központi Kutatásnyilvántartás előírásai szerint;
szakirodalmi hivatkozás módjai;
kutatási jelentések és szaktanulmányok kidolgozása az érvényes szabványok és előírások szerint;
a szabadalmi irodalom használata.

A szakközépiskolák információs oktatásának tanterve:

Az első osztály számára az iskolai könyvtár és a helyi szakkönyvtár, illetve az információs központ meglátogatásával egybekötött 4 órás előadás, amelynek tematikája fő vonalakban a következő:

a szakkönyvtárak és információs központok társadalmi funkciója;

az iskolai könyvtár szervezete és tevékenysége;
az iskolai könyvtár és az információs központok szolgáltatásai, hálózatuk szervezete és tevékenysége,

A harmadik osztályban 3 elméleti és 3 gyakorlati óra foglalkozik az információs oktatással a következő tanterv szerint:

az információ szerepe a szakképzés és ismeretszerzés folyamatában;

az információs források fajtái, az iskolai és helyi könyvtárak információs bázisának struktúrája;

az információs központok szervezete és tevékenysége a szakközépiskola profiljába vágó területen, és szolgáltatásaik;

az adott szakterület osztályozási rendszerének alapjai;

az információs munka technikája, szaktanulmányok készítésének szabályai, hivatkozások, a szabadalmi irodalom használatának sajátosságai.

A gyakorlati órák anyaga: dokumentumok kikeresése; katalógusok és bibliográfiák használata; egyéni dokumentációs munka adott tárgykörben; bibliográfiák használata és készítése, információ szabadalmakról és szabványokról.

A középiskolai információs oktatás tematikája:

az első és második osztályban háromórás előadás, az iskolai könyvtár látogatásával egybekötve. A tanterv

hasznoló, mint a szakközépiskolákban. Az informatikán kívül a többi fő tárgy oktatása is olyan, hogy a tanulókat az irodalom valamennyi fajtájának használatára készíteti:

a harmadik és negyedik osztályban háromórás előadás és a helyi könyvtárak hatórás látogatása szerepel.

Az általános iskolai információs oktatás menete két szakaszra oszlik:

a 2-5. osztály tanterve: a könyv és készítése, hogyan kell bánni vele. Ifjúsági folyóiratok, a gyermek-irodalom kiadói. Tájékoztató a könyvtárban. A könyvtári katalógusok szerepe (2-4 óra);

a 6-8. osztály részére: katalógusok és bibliográfiák használatának gyakorlása. A könyvtárak társadalmi jelentősége. Információs központok és funkciójuk. Az ismeretterjesztő és szakmai folyóiratok, lexikonok jelentősége. Az irodalom szerepe a művelődésben.

Iskolán kívüli információs oktatás

Tekintettel arra, hogy az iskolai információs oktatás eredménye a tanulmányaikat elvégzettek esetében csak a 7. ötéves tervben fog jelentkezni, az egyes foglalkozási csoportokat fontossági sorrendbe kell sorolni:

alkotó dolgozók: aspiránsok, fiatal kutató és fejlesztő dolgozók, újítók és feltalálók;

vezető dolgozók valamennyi vezetési szinten;

a termelésben foglalkoztatott dolgozók;

szerkesztőségek és könyvkiadók dolgozói.

A tanterv:

1. *Információ és az egyén.* Az információs előkészítés törvényszerűen elengedhetetlen a döntéshozatalhoz. Az egyes foglalkozási csoportok információs igényei és ezek kielégítése.

2. *A szakmai információk forrásai,* elsődleges és másodlagos források. A szakágazati és vállalati információs központok információs bázisának szerkezete.

3. *Szakmai információk kikeresése* adott feladatokhoz.

4. *Egyéni dokumentálás technikája.*

5. *Kutatási jelentések és szaktanulmányok kidolgozásának módszere.* A hivatkozások technikája és szabályai.

6. *A szellemi munka technikája.* A felhasználó kapcsolata és viszonya az automatizált információs rendszerekkel. Nemzetközi off-line és on-line szolgáltatások felhasználása.

7. *A csehszlovák információs rendszer szervezete.* Az NTMIR. Az UNISIST program. Nemzetközi információs rendszerek (INIS, INSPEC, CAC, COMPENDEX, MEDLARS, EXCERPTA MEDICA).

Az iskolán kívüli információs oktatási formák szervezői:

az ágazati információs központok;

a regionális ágazati könyvtárak;

aspiránsképzéssel foglalkozó intézmények;

vezetőképző intézetek;

a Tudomány Háza regionális központjai;

műszaki-tudományos központok helyi kirendeltségei;

szocialista akadémiák kirendeltségei;

a csehszlovák rádió és televízió tudományos és technikai osztályai;

a műszaki-tudományos propaganda egyéb intézményei.

Az oktatási terv megvalósítására a 6. ötéves tervben 6,5 millió koronát irányoztak elő, ebből 4,3 millió korona az előadók honoráriumára.

/AUGUSTIN, M.: *Československý systém výchovy uživateli VTEI = Československá Informatika*, 18. köt. 12. sz. 1976. p. 324-329./

(Pfliegel Péter)

RENDEZVÉNYEK

A XV. lengyel Tájékoztató Konferencia

Az 1977. február 15-16-án a katowicei Műszaki Fejlesztési Központban tartott konferencia a lengyel tájékoztatóhely helyzetével és távlataival, az Országos Tudományos, Műszaki és Szervezési Tájékoztatói Rendszer (System Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej, SINTO) létrehozásával foglalkozott.

A Konferenciát, melyen az ország tudományos, műszaki és gazdasági információs központjainak, könyvtárainak és levéltárainak mintegy 400 képviselője vett részt, a CİNTE (Centrum Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatói Központ), a Lengyel Egyesült Munkáspárt Vajdasági Bizottsága és a katowicei Műszaki Fejlesztési Központ szervezte.

Az információs problémák iránti rendkívüli érdeklődést a pártszervek és állami szervek, valamint az érdekelt állami intézetek, társadalmi szervezetek és egyesületek képviselőinek nagy száma is bizonyította. A Konferencián nagy számban vettek részt külföldi információs szolgálatok küldöttségei is, többek között a Szovjetunió, Bulgária, Magyarország, az NDK, Románia, továbbá Franciaország képviselői.

A megnyitó beszédet dr. Walery KUJAWSKI professzor, tudományos, felsőoktatási és műszaki miniszter-helyettes tartotta, aki rámutatott az ország általános fejlődését szolgáló információs tevékenység és a SINTO által betöltendő feladatok rendkívüli fontosságára.

A Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottságának Tudományos és Művelődésügyi Osztálya nevében dr. Stanislaw CZAJKA professzor üdvözölte a kongresszust.